

Türkiye'nin Sosyal Tarihini Anlatan Beş Kitap

Murat Koraltürk ➤

TÜRKİYE AZINLIKLAR TARİHİNE BİR KATKI: YAHUDİLİK BİBLİYOGRAFYASI

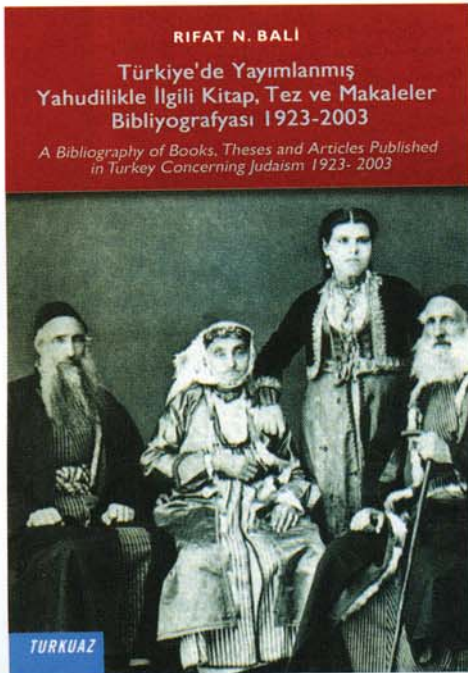
Rıfat N. Bali ilki 1999'da yayınlanmış olan kitapları ile Türkiye Yahudilerinin yakın tarihine, dolayısıyla Türkiye azınlıklar tarihine ilişkin katkılarda bulunan bir araştırmacıdır.¹ Bali'nin üniversite dışından, bireysel çabaları ile ortaya koyduğu araştırmaları önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Tarihçi sabrı ve ti-

tizliği ile çalışan Bali, bilimsel soğukkanlılık ile ortaya koyduğu araştırmalarının ardından, bu kez araştırma alanı hakkında bir bibliyografya hazırladı. Nisan 2004'de yayınlanan *Türkiye'de Yayınlanmış Yahudilikle İlgili Kitap, Tez ve Makaleler Bibliyografyası (1923-2003)* başlıklı kitap, hem Türkiye Yahudileri ile ilgili hem de Türkiye'de Yahudilik ve Siyonizm konuları hakkında yayınlanmış kitap, makale, yüksek lisans ve doktora tezlerine ilişkin toplam 5684 künyeyi içermektedir. Bibliyografya iki dizin ile sona ermekte. Biri yazar, hazırlayan/derleyen, çevirmen ve danışman adları dizini, diğeri ise konu dizini'dir. Meşakkat isteyen bir kütüphane ve kaynakça taramasının ürünü olan bibliyografya, alanında Türkiye'de önemli bir boşluğu dolduracak niteliktedir.

Bibliyografya, araştırmacılar için oldukça yarar sağlayacak bir çalışmadır. Bibliyografyanın bu pratik yararı yanı sıra yer alan künyeler incelendiği zaman şu iki husus fark edilebilir: Bunlardan biri Türkiye Yahudileri tarihine ilişkin cemaate ait yayın organlarında diğer yayın organları ile karşılaştırıldığında hatırı sayılır miktarda yayın yapılmıştır. Bu ilk anda doğal bir gelişme gibi görülebilir. Cemaatin kültürel birikimini koruması, hatta cemaat bilincini yeniden üretmesinin bir zorunluluğu olarak değerlendirilebilir. Ancak diğer yayın organların-

da Türkiye Yahudileri ile ilgili ideolojik sapmalara dayanmayan yayınların bu kadar az olması ise ayrıca düşündürücüdür. Bir diğer unsur Türkiye'de Yahudiler ile ilgili yayınların hatırı sayılır bir bölümünün Sabetaycılık, Siyonizm gibi Yahudi cemaatini milliyetçi-mukaddesatçı hassasiyetlerle hedef alan yayınlardan oluşmasıdır. Başka bir ifade ile Bali'nin hazırladığı bibliyografyadan Türkiye Yahudilerine dair daha çok sayıda bilimsel yayına ihtiyaç olduğunu söylemek mümkündür. Bali'nin bibliyografyası diğer etnik ve dinsel guruplara ilişkin benzer bibliyografyalara duyulan ihtiyacı bir kez daha hatırlatmaktadır.

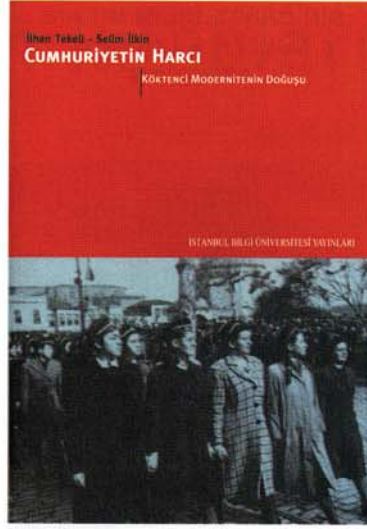
Rıfat N. Bali, *Türkiye'de Yayınlanmış Yahudilikle İlgili Kitap, Tez ve Makaleler Bibliyografyası (1923-2003)*/A Bibliography of Books, Theses and Articles Published in Turkey Concerning Judaism (1923-2003), Turkuaz Yayınları, İstanbul 2004, 432 sayfa.

1 Bali'nin Türkçe olanları İletişim Yayınları, Fransızca olanı ise Isis Yayınları tarafından yayınlanmış kitapları şunlardır: *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri - Bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, (1999); *Musa'nın Evlatları Cumhuriyet'in Yurttaşları*, (2001); *Les Relations Entre Turcs et Juifs Dans La Turquie Moderne*, (2001); *Tarz-ı Hayat'ın Life Style'a*, (2002); *Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Altıya: Bir Toplu Göçün Öyküsü (1946-1949)*, (2003); *Devlet'in Yahudileri ve "Öteki" Yahudi*, (2004); *Anadolu'dan Yeni Dünya'ya İlk Göç Eden Türklerin Yaşam Öyküleri*, (2004).

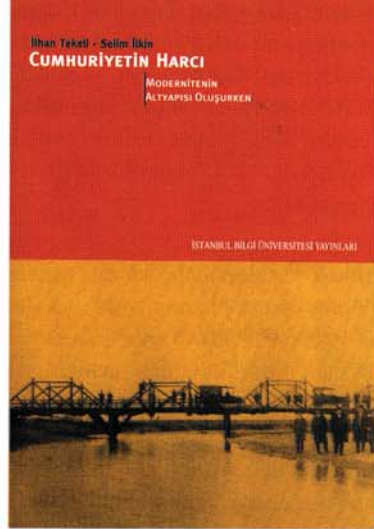
MODERNLEŞEN TÜRKİYE'NİN TARİHİNE DAİR ARAŞTIRMALAR

Sosyal bilimlerde ekip çalışması yapmak, birlikte çalışmak alanın kendisine özgü zorluklarının yanı sıra Türkiye'de gerçekleştirilmesi ayrıca güç bir iştir. Çok az sayıda sosyal bilimcinin bu zoru başardığına tanık olunur. Bu sosyal bilimcilerin arasında ilk akla gelen isimler İlhan Tekeli ve Selim İlkin'dir. Bu iki önemli bilim insanı, nerede ise kırk yılı bulan işbirliğinin ürünü olarak on beşi aşkın kitap ve onlarca makale yayımlanmışlardır. Siyaset tarihinden iktisat tarihine geniş ilgi alanları bulunan Tekeli ve İlkin'in Türkiye'nin modernleşmesi bağlamında kaleme alınmış olan makalelerinin önemli bir bölümü üç kitap halinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlandı. Bu üç kitap "Cumhuriyetin Harcı" ortak üst başlığını taşımaktadır. Kitaplardan birincisi "Köktenci Modernitenin Doğuşu" alt başlığına sahiptir. Bu kitapta Tekeli ve İlkin'e ait on makale yer almaktadır. İttihatçılardan Kadro Hareketine uzanan bir eksenle Milli mücadele dönemi ağırlıklı ve daha çok siyasi tarih ile ilgili olan bu makalelerin başlıkları şunlardır: İttihat ve Terakki Hareketinin Oluşumunda Selânik'in Toplumsal Yapısının Belirleyiciliği; Makedonya İç Devrimci Örgütü ve 1903 İlimden Ayaklanması; İttihat ve Terakki Döneminde Dış Dünya ve Uygulanan Dış Politika; Kurtuluş Savaşı'nda Talât Paşa ile Mustafa Kemal'in Mektuplaşmaları; La Haye Türk Haber (İstihbarat) Bürosu'nun Bir Bidirisi ve Bir Yazısı; Bölgesel Kurtuluş Savaşı'ndan Ulusal Kurtuluş Savaşı'na; "Aydın Cenub Mıntıkası Heyet-i Merkeziyyesi'nin Kongre Mukarrefatıyla Nizamnamelerini Mübeyyin Risale" Üzerine; Kurtuluş Savaşı Sırasında, Avrupa'daki Bir Türk Gençinin (A.Şerif Önay'ın) Kalkınma Sorunlarıyla İlgili Çalışmaları; (Kör)

Ali İhsan (İloğlu) Bey ve Temsili Meslekî Programı; Türkiye'de Bir Aydın Hareketi: Kadro.

"Köktenci Modernitenin Ekonomik Politikasının Gelişimi" alt başlığını taşıyan ikinci kitapta ağırlıklı İttihatçılardan 1930'lara uzanan süreçte uygulanan iktisat politikaları ile ilgili on makale bulunmaktadır. Sırası ile bu makaleler şu başlıkları taşımaktadır: Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki Ekonomik Düzenlemeleri İçinde İaşe Nezareti ve Kara Kemal Bey'in Yeri; 1923 Yılında İstanbul'un İktisadi Durumu ve İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası İktisat Komisyonu Raporu; Türkiye'de Sıtma Mücadelesinin Tarihi; Devletçilik Öncesinde Sanayi Politikası Arayışları; Dünya İktisadi Buhranı Öncesinde Cumhuriyet'in İlk Plan Yapma Deneyimi; TC Merkez Bankası; Birinci Sanayi Planı'nın Hazırlanışında Sovyet Uzmanlarının Rolü; Türkiye'de Devletçi İktisat Politikasına Geçişin Ekonomik Nedenleri: "Devletçilik Deneyiminin Ege Bölgesinde Çeşitlenmesi"; Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları: Modernleşme Çabaları; İkinci Dünya Savaşı Sırasında Hazırlanan "Savaş Sonrası Kalkınma Planı ve Programları"; Savaşmayan Ülkenin Savaş Ekonomisi: Üretimden Tüketime Pamuklu Dokuma.

"Modernitenin Altyapısı Oluşurken" alt başlığını taşıyan üçüncü kitapta on iki makale yayımlanmıştır. Bu makalelerin çoğu Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın ortalarından Cumhuriyet döneminde 20. yüzyılın ortalarına Türkiye'de bayındırlık ve imar faaliyetleri hakkında ve ağırlıklı ulaştırma alt yapısının oluşumu ile ilgilidir. Bu makaleler sırası ile şu başlıkları taşımaktadır: Mustafa Celâleddin Bey'in Bir Eyaletin İslah ve İmarı Hakkında Mükâleme Adlı Risâlesi ve 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda İmar Kavramının Gelişimi Üzerine Düşünceler; 28 Aralık 1860 Tarihli Tahriri Nüfus ve Emlâke Dair Talimname'nin Osmanlı Modernite Projesi Açısından Okunması Üzerine; Os-

Türkiye'nin Sosyal Tarihin Anlatan Beş Kitap

manlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılda Araba Teknolojisi ve Karayolu Yapımındaki Gelişmeler; Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Nâfia Programları ve Teknoloji Gelişimi Üzerine; 1908 Tarihli "Umur-u Nâfia Programı"nın Anlamı Üzerine; 1923 Tarihli "Umur-u Nâfia Programı"; 1922-1923 Yılları Türkiye'sinde Bir Yabancı Sermaye Girişimi: Chester Demiryolu Projesi; Cumhuriyet'in Demiryolu Politikalarının Oluşumu ve Uygulaması; Karayollarının Gelişimi Üzerine Uluslararası Bir Karşılaştırma Çerçevesi; Türkiye'de Demiryolu Öncelikli Ulaşım Politikasından Karayolları Öncelikli Ulaşım Politikasına Geçiş (1923-1957); Türkiye'de Ulaştırmanın Gelişimi; Türkiye'de Büyük İnşaat Mütעהhitlerinin Doğuşunda Cumhuriyet'in Bayındırlık ve Demiryolu Programlarının Etkisi.

Tekeli ve İlkin'in üç kitapta yayınlanmış olan toplam otuz iki makalesi 19-20. yüzyıllar Türkiye siyasi ve iktisadi tarihi ile ilgili alanlarında öncü nitelikte araştırmalardır. Çeşitli kitaplar ve dergilerde yayınlanmış bu makalelerin üç cilt içinde bir araya gelmesi ilgilenenlere pratik fayda sağlayacaktır. Bu üç cildin gösterdiği başka bir husus ise Tekele ve İlkin'in ne kadar üretken bilim insanları olduklarıdır. Kitaplarda yayınlanmış olan makaleler birçok araştırmaya ilham kaynağı olduğu gibi yeni araştırmalara da zemin hazırlamaya devam edecektir.

İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Cumhuriyetin Harcı: Köktenci Modernitenin Doğuşu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2003, 514 sayfa.

Cumhuriyetin Harcı: Köktenci Modernitenin Ekonomik Politikasının Gelişimi, 2004, 496 sayfa.

Cumhuriyetin Harcı: *Modernitenin Altyapısı Oluşurken*, 2004, 503 sayfa.

BİR ÖRNEK BİLİM İNSANI
GÜLTEN KAZGAN'A
ARMAĞAN

Bilim insanlarının başarılarını ve bilime olan katkılarını sağlıklarında ve toplum önünde kutlamak, kutlanan bilim insanlarına hissettirilen onurlanma duygusu yanında genç bilim insanlarına da örnek alınacak kişileri hatırlatması açısından ayrıca önem taşır. Bu hatırlatmaların yollarından birisi armağan kitapları yayınlamaktır. Bu türden kitaplara son örnek Prof. Dr. Gülten Kazgan için yayınlanan armağan kitaptır.

Prof. Kazgan uzun yıllar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yaptı. Binlerce öğrenci yetiştiren Prof. Kazgan emekliliğinin, daha doğrusu resmî emekliliğinin ardından çalışmalarına halen mensubu bulunduğu İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde devam etmeye başladı. Artık genç sayılamayacak bir yaşta olmasına, eski deyimle akranlarının çoktan eğitim, hatta bilimsel çalışmalardan elini eteğini çekmesine rağmen Prof. Kazgan genç bilim insanlarına örnek olacak bir biçimde çalışmaya devam etmektedir. Araştırmaları Türkiye ekonomisi üzerine yoğunlaşan ve biyolojik olarak yaşlanmanın bilim alanında emeklilik değil, olgunluk anlamına geldiğini gösteren Prof. Kazgan için hazırlanan ar-

mağanda ağırlıkla Türkiye ekonomisi ile ilgili meslektaşları ve eski öğrencileri tarafından kaleme alınmış makaleler yer almaktadır. Bu makalelerden Yaşar Aksoy'un "Kurtuluş Savaşı Ekonomisi", Erdoğan Alkin'in "Türkiye'de Dış Ticaret ve Kambiyo Rejiminin Kısa Bir Tarihçesi", Yavuz Cezar'ın "18. ve 19. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Sarraflar", Nevin Coşar'ın "Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Sanayileşme", Tefik Çavdar'ın "Türkiye'de Ekonomi Öğretiminin Ana Çizgileri" ve Haydar Kazgan'ın "Osmanlı Devleti'nin İktisadi Gerileme ve Çöküş Sebeplerinden Biri Olarak "Senyöraj Hakkı"nın Kullanılmaması" başlıklı makaleler doğrudan veya dolaylı olarak iktisat tarihi ile ilgilidir. İktisat tarihi ile ilgili olarak armağan da bir de Murat Koral-
türk'ün hazırladığı 1923-2003 dönemine ilişkin Türkiye'nin Ekonomik Tarihi Kronolojisi de bulunmaktadır. L. Hilal Akgül'ün kaleme aldığı Prof. Kazgan'ın yaşam öyküsü, Prof. Kazgan ile Prof. Dr. Kenan Mortan'ın yaptığı bir söyleşi, Prof. Kazgan'ın bibliyografyası ve Türkiye ekonomisi ile ilgili Prof. Dr. Nihat Falay ve Aysel Anıkboğa'nın hazırladıkları bir Türkiye ekonomisi bibliyografyası denemesi de Armağan'da yer almaktadır.

Cumhuriyet dönemi Türkiye ekonomisine ve Türkiye'de ekonomi biliminin gelişimine tanıklık eden Prof. Kazgan'a armağan, zengin içeriği ile ilgilenenlerin dikkatini çekecek ve Prof. Kazgan'a duyulan saygı böylece daha geniş bir topluluk ile paylaşılmış olacaktır.

Gülten Kazgan'a Armağan: Türkiye Ekonomisi, Yayına Hazırlayanlar L. Hilal Akgül-Fahri Aral, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2004, 520 sayfa.

Yrd. Doç. Dr. Murat Koral-
türk,
Marmara Üniversitesi İktisat Bölümü
Öğretim Üyesi
mkoralurk@marmara.edu.tr